

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historica Relatio De Ortu Et Progressu Fidei Orthodoxae In Regno Chinensi Per Missionarios Societatis Jesu

Schall von Bell, Johann Adam

Ratisbonae, 1672

Cap. IX. Latro Imperij inuasor pellitur ab auxiliatoribus Tartaris. Pequinum
spoliatur & incenditur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11805

92 *Initia Expedit. Christiana ad Chines.*
nescitur quâ manu, appensum, quo asserebatur
domum hanc hospites jam habere sufficientes;
proinde nemo temere ingredi præsumeret: Ne-
que his absimilia alibi contigere, quibus non
exigua DEI circa suos providentia fuit com-
mendata.

CAPUT IX.

*Latro Imperij invasor pellitur ab auxiliatoribus
Tartaris. Pequinum spoliatur &
incenditur.*

INterregnum totos triginta dies tenuit, qui-
bus latrones curiam infederunt, eamque cum
urbe opulentissimâ deprædati sunt. Primi tum
vela capiendo novo vento explicuerunt Ma-
thematici, arbitantes, Cynosuram sibi tum
hac in tempestate affulsisse. Ut primùm tyran-
nus urbem ingressus est, Calendarium sequen-
tis anni; quod jam ante id tempus de more,
Regis nomine, ad Provincias pro exemplari
missum fuerat; denuo, omisso tantùm amissi
Regis nomine, novo Principi offerunt; ut no-
vo nomine in tabulas Astronomicas relato, nou-
um Imperium, cum Astris cœli consulatum
proximè inituris auspicâretur. Postulabant
præterea ut Regio throno in potestatem reda-
cto inaugurationi suæ in Imperatorem diem
ab ipsis delectam acciperet. Annuit ille nomi-
ni suo in tabulas referendo: sed inaugurationis
diem.

diem uti differrent præcepit. Causam dilatio-
nis eam fuisse existimarunt nonnulli, quòd omi-
nosam sibi tyrannus sedem Regiam putaret, in-
qua quoties sedisset, semper gravedine & dolo-
re capitis correptus, ab alieno, & nefariè in-
vaso abs se folio in terram defluere, quasi meri-
tus præcipitium, prodigiosè cogèretur. A-
junt humi quoque sedentem, despicabili & ri-
dendo aspectu, circumstantiù oculis finio pro-
piorem, quàm homini visum esse. Credibile
est, voluisse ante suscepta Regni insignia pacare
imperium, vicinòsque demortui Regis Duces,
futuros ceteroquin æmulos debellare priùs:
ne citiùs fortè dimitteret nondum stabilitam
undique potestatem, quàm arripuisset. Itaque
Orientem versus ad fines Imperij expeditio-
nem suscipit, adversus fortissimos Duces ad
Tartarorum irruptiones impediendas pro Re-
gno excubantes; quos scilicet proditori ac sce-
leri suo minimè suffragaturos non vanus augur
credidit. Raptis eò secum regijs exercitibus,
qui ad tyrannum deflexerant, additísq; è socijs
hactenus sui latrocinij ducentis millibus, cæte-
ris ad carnificinam in urbe exercendam subsi-
stere jussis evolavit.

Incurrit hîc proditio scopulum, ad quem allisa
nafragaret. Septuaginta leucis à regia Urbe
finitimam adversus Tartaros Useû QUAY vete-
ranus uti Dux, ita regi suo fidissimus cum
valido

94 *Initia Expedit. Christiane ad Chines.*

valido præsidio propugnabat. Simul ad illum obterendum Regni carnifex; ac fama orbitatis patriæ post amissum regem, & expilatam Regiam pervenit. Nihil idcirco ille perterritus, aut non illaturus maculam fidei, quam Regi suo quondam juraverat; supremum hoc Reipublicæ labenti officium impendere statuit, atq; opperiri armatus latronem. Clausum mœnibus arte primùm expugnandum suscepit Latro. Parentem illius secum in castra delatum, ante muros statuit, comminatus supplicijs immanissimis hunc exercere, nisi filius traditione urbis fideq; sibi juratâ pro genitore deprecaretur. Ubi quæ gerebantur à muro vir fortissimus prospexit, & atroces minas Tyranni propiùs intellexit, invictâ virtute, pronus illico in terram adoravit, deprecatus veniam à Patre, cujus ad mortem, Reipublicæ causâ, non suâ sponte, futurus esset administer: plus se Regi ac Regno, quàm progenitoribus debere: Vitam quidem beneficium esse, quod unicum conferri nunc posset à latrone, sed inhonoram illam æternum fore, si cum nefario hoste conspiraret. Constantiam filij nihil animo motus collaudavit Pater, & acerbissimis tormentis excruciatu interijt; ulturus in filio superstite suam & Imperij injuriam.

Filius ex paterna cæde animatus amplius, unde exordiri vindictam, unde latroni & par-
ricidæ

ricidæ occurrere adversum posset, circumspicit. Domesticis diffusis virib⁹, quod prorsus impares numero sum hostem desperarent frangere, externas advocat. Jam nuper Tartarorum Rex pacisci cum Chinesibus cæperat: & ab incursionibus solitis alternâ fortunâ fessus abstinere. Injuncta per pacis conditiones mentio latronum fuerat, & conventum à partibus, ut Tartari Chinesibus ad exigendos Imperio latrones commodarent militem: Chineses Tartaris, quæ prætendebant commercia, per regnum indulgerent; & terras leucarum ferè centum, in longitudinem Tartarico quondam Imperio ademptas à Chinesibus, nunc magna ex parte receptas armis, planè restitutas sceptro Tartarico vellent.

Festinatissimis nuntiis Tartarus deploratæ viciniae factus conscius, unâ fœderis subnati, ac promissorum memor, promittit rogatas suppetias, & multis millibus stipatus, socio jam Regno laboranti consulturus advolat. Primum obsidio arctatæ urbis, occurrebat solvenda. Erat Tartarus universis adversi exercitus simul invadendis copiis longè inferior; proinde dividendum sibi hostem prudenter ratus; intacto, qui ad muros desidebant, peditatu, Equitatum potiori ex parte ipse Eques invadit. Impetum hunc campestem, latronum acies insidijs potius assueta, quam aperto Marti, diu ferre non potuit: Primus fugæ initium.

Cory-

Coryphæus scelerum , tyrannus dedit. Effusam exinde fugam profecutus incredibili cum strage Tartarus, eodem itinere ac propè tempore urbem Regiam cum fugientibus tenuit. Reliqui ad infringenda peditatùs , urbem obsidentis , molimina relictì , hunc ipsum Equite ac Duce destitutum , ut plurimùm Equites ipsi , unà inuolantes protriverunt, centum ferè milibus istorum duntaxat interemptis.

Latro Regiam , quam non multò antè profanaverat , ingressus : cùm & firmissimis muris circumdatam , copiosòque præsidio munitam ; tormentis quoque , & armis ac comœatu instructissimam haberet ; ut obsidionem quantumvis diuturnam , sustinere posset ; causæ tamen suæ diffusus (quippe malorum animus semper est pavidus) cæptam fugam profequi quàm subsistere maluit : Itaque ipso , quo urbem ingressus die , moram non sustinens , iter versùs XENSY Provinciam , unde priùs advenerat , arripuit ; commilitonibus , antequam urbe digrederetur , præcipiens , ut Regiam cum totâ urbe incenderent. Verùm hi , vel quia tantæ urbi incendendæ essent impares , vel quòd viderent se passim ab incolis respirantibus cædi ; missis post tyrannum , qui suppetias postularent , cùm non sufficerent demandatæ expeditioni , continuerunt se tantisper dum socios acciperent. Ex copijs in subsidium à latrone sub-

missis, mille aliquot non longè à mænibus obviam facti Tartaris, ad unum omnes concisi sunt.

Justo interea exercitu comparato Tartari postquam palantes extra urbem dierum aliquot spatio hostes quâquâ versum dispersissent, in Prætoriam horum stationem, XENSY, Provinciam eodem fluctu, quo abrepti fugiebant illi, procurrentes inde eos expulerunt; & fugientem Ducem exutumque milite longiùs ad interneccionem usque sunt insecuti. Fama tulit tyranni sermonibus evulgata: Nunquam tyrannum, in animum induxisse totam evertere Monarchiam: Pequinum tantummodo advenisse, ut Magistratus, tam literarios, quàm militares, insolentiùs hætenus suâ potestate usos, pro merito plecteret; & hæc re demum perfectâ jus Imperatori legitimo sartum tectumque, quod miserè accisum ab ijs doleret, in integrum restitueret. Sperari hoc equidem ab audaci potuit, non credi.

Interea Tartaris tyrannum Regno exigentibus antequam de eo planè profligato, nuncius adesset, decem integros dies populatio Regiæ ac postea urbis omni præsidio destitutæ conflatio tenuit. Exhausti penitus thesaurum Regium atque in XENSY comportari ter mille Equites ab illo, dum discederet, jussi sunt. Mandatum cuilibet ut ignibus, quâ posset urbi
G injectis,

injectis, quingentos secū aureos thesauro efferret, ac loco constituto reducem ab infectatione Tartarorum, quam frangendam putaverat, primipilum præstolaretur. Compertum tamen est per eos dies, etiam ab iterato gazam involantibus, vix dum vigesimam quintam pecuniæ partem, quæ intra Palatium asservabatur, sublatam fuisse; intactâ omnino eâ, quæ in publicis ærarijs per urbem servabatur. Pretiosæ supellectilis direptæ ea cōpia fuit; ut ad terminos usque Provinciæ Pequinensis (decem dierum iter est) totum spaciū holoserico, & omnis generis pictæ vestis, ac multicoloris quem fugientes abjecerant, apparatu confectum fuerit. Incredibile, nisi quī oculis hæc & auribus propior accepit, annotasset. Tam nobile urbis opulentissimæ, quantum licuit expilatæ, prædam, Tartari postea rerum Domini exactis à XENSY loco natali, ac Regiâ tyranno recens destinatâ perduellibus, sunt consecuti.

XENSY Provincia (Regnum potius amplissimum) una ex maximis Sinensis Imperij, distat à Regia Pequinensi versus Africum leucis plus minus trecentis: Ipsa autem deinceps rectâ ad Favonium porrigitur leucis adhuc trecentis: Lata à Septentrione in Austrum leucas ducentas viginti. Totius Provinciæ caput, SÍGNAU FÙ dicitur; ubi triennium totum Pater Adamus commoratus fuit olim, antequam
ad

ad res Astronomicas Pequinum evocaretur, rem Christianam ubi post P. Nicolaum Trigautium, qui primus eò venerat, promovens. Subjectas habet urbes præter oppida murata, & pagorum multitudinem, triginta sex. Reliquæ Metropoles, quæ præterea septem sunt, pariter excultæ, satis superq; prædonis ingluviem, si satis avaro esset quod habet, satiascent. Sed proclive fuit spolijs amplissimi regni assuetum regna insuper integra sitire. Post despoliationem faces incendiariæ Pequino impenderunt. Christiani & literati aliquot, qui secundæ Latronum fortunæ adhæserant, destinatarum flammaram conscij, & Tartarorum Imperium ponè secuturum exosi, impensè hortabantur Europæorum asseclas, ac primùm Patrem Adamum, ut dimissis omnibus egrederentur Trojam, cujus bustum jam à tergo sequeretur: Nihil defuturum pollicebantur inter amicos: loci mutationem fore, non animorum. Sequeretur oves Pastor quibus assueverat: non expectaret ignotas, inò indomabiles: Translato Imperio ab urbe Pequinensi, religionem quoq; jussam exulare: Alibi utiliùs posse reflorescere, quod modò luctuosè hîc exaruerit. Tergiversantem, & majoris turbæ, quæ defereretur, commiseratione retrahendum à fuga, viro insuper dignissimo è suis Vicù cognominato, Tyrano ipsi Patris ac Consiliarij loco habito, anxie

commendant. Enimvero persuasus iste, ac persuasurus equum & famulum mittit honoris specie abducturus vel invitum. Dum tenet altercatio invitantem inter & renitentem, ultrice Nemese flagitiosos intus monente, famulus salutis suæ prospiciens, relicto Patre, seq; & equum abstulit.

Simul ab urbe discesserunt perduelles, simul ab aula per incendiarios exorsa flammæ. Quasi dato signo è Regia ad conflagrationem, primum urbis portæ pulcherrimis operibus supra muros elevata, deinde Magnatum ædes, postremò domus reliquæ illuxerunt. Adhibitus pulvis pyrius momento ferè temporis universa incendit. Placet solius Regiæ jacturam apponere, quando plurima essent, quæ tunc consumpta absq; exaggeratione defleri possent. Innitebatur illa columnis septuaginta duabus: harum singulæ basibus ex marmore per quodlibet latus cubitorum decem, altis cubitos quinque infidebat: Quod eminebat de basibus (plurimum quippe terrâ abscondebantur) ad excipiendas columnas in ambitum, ita aptatum erat & circumscriptum, ut perexiguum superesset ex superficie basis, quod ambitus incumbentis columnæ non occuparet. Ex quo colligi potest vastitas & proportio columnarum, quæ, quòd permaxima esset, non poterant illæ, nisi ex conjunctis trabibus, quas Provincia Sù CHI-
ucù

ucù hinc ad NOSO-LYBICUM excurrens quin-
gentis & amplius leucis subministraverat, fa-
bricari. Non utuntur Chineses lapide ad sub-
structiones & ædificia eminentia: sed compa-
ctas trabes circulis sive fascijs ferreis colligant,
ad modum quo mali navium grandium con-
struuntur: tum vernice Chinesi compactas
lævigant, totas demum auro obducunt, ad exi-
mium fulgorem intuentibus. Pavimentum va-
rio & picto marmore constratum, trabes ad
proportionem columnarum ingentes, & deau-
ratae mirâ varietate distinguebant. His magnæ
molis tectum, & ipsum tegulis aureo colore
fulgentibus imminebat. Cætera omnia Palatij
ornamenta eâdem arte ac luce fulgebant. Ubi
exustis columnis ac fulcris subtractis moles hæc
corrui, fragor editus est tantus, qui ad decem
stadiorum spatium distinctissimè auditus excur-
rerit. Dum flagrat latrocinio & igne urbs am-
plissima, quis credat Europæorum diversorium
ab utroq; exitio fore immune? Redeuntem è
domesticis ad ædes famulum, tres prædonum
insecuti, unâ domum intrant; blandis tamen
paucisq; salutati, & exire rogati à Patre Ada-
mo, persuadentur ædes dimittere intactas.
Dum exiguntur isti, alij per posticum effracto
muro irrumpunt: Ad hos etiam Pater: Eja!
inquit, alienas domos hæc industriâ ingredi-
mos militum non est, sed latronum; cavete

hanc notam Provinciæ vestræ hinc recedentes inurere, quod hominum perditorum more audeatis tam atrocia præter humanitatem. Mirum! Nil oppositæ per easdem rimas, quæ fuerant ingressi, è vestigio erumpunt. Adversus ignem, cum nulla valeret eloquentia, alia, quæ hospitem importunum arcerent, subsidia procurata sunt. Cereis Agnis Dæi res gesta, ac Numinis auxilio implorato, singuli singulis tectis injecti. Ardebant in orbem vicinorum omnium ædes, nec dubium erat Patrum domicilium eodem mox incendio involvendum: Famuli salutis quisque suæ prospicientes, quæ datâ portâ effusi, quò spes ferebat, improvidi vagabantur: Soli duo cum P. Adamo perstiterunt. Addiderunt se istis non multo post complures è viciniâ, qui, quod prohibente flammâ domus ostio exire non possent per averfam partem ad etiamnum intactos diverterunt quæsitura salutem. Horum unus sagittam collo infixam; alter brachium tormenti globo fœdè laceratum secum attulit: Christianus hic ab annis aliquot non confessus, pœnam hanc supinæ suæ negligentiae adscripsit; uterque balsamo, quæ potuit arte juvari, curatus est. Suspiciatus interea Pater Adamus quod erat, nonnullos è vicinis in hac desperatione more patrio sibi mortem nefariè illaturos, proximas ædes nondum Vulcano sacras petit; ubi in recondito

con-

conclavi septem viros ac mulieres laqueis collo-
infertis pendere reperit. Duo, dum adhuc
palpitarent, resectis laqueis vitæ redditi, atq;
ad cæteros, ut recrearentur, transmissi.

Verùm crudeli elemento visus fuisse imma-
nior latro: quibus ignis parcebat, ipse jam de-
dignabatur ignoscere. A muro, cui Patrum
ædes erant proximæ, prospiciebant incen-
dij, solas illas reliquis omnibus circumfla-
grantibus intactas. Quocirca multis in eas tor-
mentis displois iteratâ voce inclamabant so-
cijs, ut Templum DEL tandem incenderent.
Fecere quod poterant; sed non perfecere.
Miram sacrarum rerum virtutem: Septies
ignem iniici in eam partem domûs, quæ plateæ
adhæret, Pater Adamus oculis coram aspe-
xit; at, ubi flammam arida concepisset, septies
quoque suâ sponte extinctos ignes. Amplius
istud portento simile; quod è vicinâ urbis por-
tâ tantus ardor in has ædes incubuerit; ut ejus
in atrijs nemo posset consistere, titionibus atq;
carbonibus undequaque constratis; ipsis quoq;
quæ ad faciendam umbram ibi fuerant plan-
tatæ arboribus, per æstum desiccatis folijs pro
virore hyemem præsentantibus. Neque ta-
men hoc cremore adjutus ignis, quem injece-
rant, extinctus est. Urserunt incendium
latrones comportatâ ad ostium magna
sarmentorum strue storeis obvolatâ ac

ac succensâ ; At sereno & placido cælo, repente ventus exortus, inflammata[m] struem in sublimè extulit, atque per passus supra quinquaginta deportavit ad fanum Idolorum, totumque illud delubrum impietatis, nequidquam repugnantibus, qui servare moliebantur, deletit : Vero DEO jam tum præparante aream illam novæ Ecclesiæ, sibi postea eodem in loco ædificandæ.

Labores quoque Mathematici, Divinæ providentiæ cordi fuerunt : quibus scilicet ad promovendum Divinum cultum, opportunis hætenus instrumentis, gravissimum fuisset Patres spoliari. Conduxerat in vicinis ædibus cubacula tria Pater Adamus domui contigua. In eorum bina tabulas omnes librorum Mathematicorum, quibus more Chinesium omnia inciduntur, suasque operas; quod multæ essent, & domestica plurimum cubacula occuparent, intulerat, vacuo relicto tertio, quod sub eodem tecto, nullo interceptum pariete, omnino pervium cæteris cohærebat : Ignis proximi vehementiâ tertium hoc tantummodo cubiculum conflagravit, adeo prodigiosè avulsum à duobus reliquis, quasi cultro foret abscissum, ut arte non posset exactiùs auferri : flammâ interim lambente murorum aliquot siccissimas tabulas ligneas, nullam earum tamen vel unicâ litterarum læsâ, destruyente. Erexit postea animum.

num Patris Adami hæc in mathematicas artes, ac præsertim Calendarij Astronomici favorem ignis reverentia; ut quamvis ab eo animum despondisset; ex hujus tamen tam prodigosè servati cura majus aliquod olim Christianæ rei emolumentum deinceps speraret.

A tergo istarum ædium domus erat satis ampla, quæ idcirco non tota habitabatur, quòd optaverat Pater Adamus ut extrema ejus pars ædibus Patrum, quæ admodum angustæ erant, amplificandis servaretur. Ignis ergo priore aulâ cum adjectis cubiculis ad solum usq; absumptâ, cum ad postremum, de quo meminimus, atrium pervenisset, ac tigna aliquot cubiculorum incendisset; relicto tantùm adustionis vestigio, nec in aridam materiam ultra defæviens, nullo ferente auxilium emortuus, reliquis conclavibus pepercit.

Nocte insequente, ad quietem tantisper digressis omnibus, ingenti fragore domus tota concutitur, tectumque omne, atque atria fragmentis tegularum. Fragorem & ruinas intulit accensus pulvis pyrius, qui à fronte domûs servabatur in muro, atq; ex vicino æstu ignem conceperat, & in ædes Patrum, quia proximorum, hæc tempestate detonuit: providente etiamnum DEO; ne quos inter multiplicia pericula hæc servasset, uno momento hæc procella contereret.

G 5

Altero,

Altera ac sequentibus diebus ijs qui serviebant, paulatim reversis, domum verrere, quæ dejecta componere, hisque ipsis murorum aperturas ne latronibus aditus pateret, claudere placuit. Die tamen tertiâ majus; quia inopinatò periculum incubuit: Urbani ipsi ac Cives agmine facto domum vallant; jamque oppugnare aggressi, primam portam machinis impetunt; hac collabente in alteram vim parant. Alij simul tecta conscendere, lanceis, ac fustibus, prout cuivis furor arma ministraverat, malum moliri. Non assequebatur scopum improvisæ furia Pater Adamus. Varia conjectans, secúmque, quid facto opus, deliberans audaciâ vim frangere, aut differre statuit. Noverat Chinesium ingenium; quorum impetus virum; progressus fœminam monstrat.

Itaq; è domesticis quendam instructum acina-ce Japonico præ foribus constituit; seu terrori futurum adversus furibundos, seu defensionem. Ipse barbâ venerandus in portâ occurrit. Ad conspectum viri resedit furor. Tum excusantes audaciam, latrones abs se inquiri vociferati sunt. Sed quandoquidem recepti in domum nulli eorum viderentur profinus recessuros sese; ac dicto citiùs abjerunt omnes. Constitit postea Coryphæos istorum fuisse duos fratres qui, quòd ante menses aliquot pecuniâ à P. Adamo mutuâ petijissent, nec impetraissent, hanc, ut

interpretabantur, injuriam ulcisci, & vi tollere, quod optabant, paratos nunc advenisse: Actos impotentiam vindictæ, de more, etiam in communi calamitate se ipsam negligentis, tantummodo ut alteri, quem odit, noceat.

Absque injuriâ cogitari simul potuit æmulo- rum invidiam, quâ Europæos literati indigenæ aliique complures insequuntur, fomitem hujus- conjugationis fuisse: quod neminem in communi calamitate vellent esse felicem; minus illum, cui nunquam serio favissent. Et verò satis intelligi nunquam potuit, unde Pequini tanto æstu decertatum sit contra Patres, ob susceptam Astronomiæ restitutionem (quam rem oppor- tunissimam fini Divinæ legis promovendæ, & Societatis instituto propriam præ occupationi- bus alijs hîc terrarum delegerant) cum tamen alibi per hoc imperium, atque in urbibus digni- tate ac literis æquè florentibus iidem summo in pretio eadem, ex Astrorum ac cœli scientiæ causâ semper fuerint. Post persecutionem, quæ Patribus initio in Regnum ingressis incu- buit, quâ Pater Alphonsus Vanchoni flagellis- cæsus, reliqui Pequinenses Socij Regno ejecti sunt; raris tempestatibus acta fuit Christiana- res; quamvis catalogus librorum Mathemati- corum, & instrumenta artis à Patre Nicolao Trigautio & Patre Adamo Schall, confecta in
XENSY

XENSY Provincia fuerint evulgata, quin etiam Pequinum translata. Licuit tum ut ipsi narrent, cuilibet sub ficu, & sub vite sua securum degere. Incredibile est quanta cum humanitate Patrem Adamum, postea Pequinum evocatum Xensienses persecuti sint Magistratus Provinciae & Gubernatores urbis in quâ hæserat, certatim advolantes gratulabantur: non contenti lecticam, quâ deveheretur, viaticum & jumenta ministrasse, ipsi quoque discedentem honoris gratiâ inter faustas acclamationes deducebant ad stadia aliquot comitati. At ubi in Regia res geri cœpta est, momentò exarsit, incendium & pertinax in exitium æmulatio. Valuit tamen hic ipse livor, & consecuta exinde infectatio literatorum Pequinesium ad rei Christianæ augmentum. Divulgabatur Patrum nomen toto imperio; felix Astronomiarum operarum successus, æmulorum profligatio, Regia encomia, per Provincias laudata instaurati Calendarij novitas omnium ore celebrabatur: Ipsi indigenæ melioris animi, christi atque orationibus in lucem editis probabant gloriosos pro Republica labores susceptos. Atque his tanquam venis deferebatur è corde Dei Præconum doctrinæ sanioris sanguis, ac spiritus, fœcundandis quaquaversum per vastissimum imperium quotidie subnascentibus germi- nibus, & augendo firmandoque populo nominis Christiani.

Satis

Satis copiosa Ecclesiarum & Residentiarum Societatis circa annum quinquagesimum quartum supra millesimum ac sexcentimum messis visa fuit P. Martino Martini ; quando in suo commentariolo tum Romæ edito scripsit , anno decimo septimo sæculi currentis ante cœptam correctionem Calendarij uno , fuisse apud Chineses recensita Christianorum tredecim millia . Numerus hic sæculi anno quinquagesimo ad centum quinquaginta millia excrevit ; factus intra annos viginti decuplo major , quàm fuerit antecedentibus quadraginta annis cum eâdem ferè operariorum raritate . Hoc ipsum Pequinense solum quasi arenosum & sterile vix centum inferebat ærario divino quotannis ; eò quòd ex omni Provinciâ ad Curiam affluentes colluuiem faciant minùs attentam rebus ferijs , aptâmque religioni . Postquam tamen ab aliud velut agentibus , sub splendido pallio astrorum , Divina communicata sunt ; quotannis Dei pensum adeò multiplicatum lætissimi viderunt Patres , ut supra sexcentos & septingentos baptizatos excurrerit .

* * *

CA.